

Aanvullend rapport

Commissie seksueel misbruik in kerkelijke relaties (CSMKR)

Bijlage bij beleidsrapport (43.0)

machtsmisbruik

Voor de Synode van Deventer 2023

Inhoudsopgave

Opdracht	3
Maatschappelijk belang en de rol van het Meldpunt	3
Vervolg: expertise van deskundigen	5
Samenwerkingsverband en het Meldpunt	6
Denkrichting	6
Kosten	8
Concept besluittekst	9

Opdracht

Naar aanleiding van onze vorige rapportage (2020) ontvingen wij verreweg de meeste vragen van afgevaardigden over het onderwerp 'machtsmisbruik'. Ons als commissie werd gevraagd of er toch niet een taak voor ons ligt om met voorstellen te komen. Dit heeft bijgedragen aan het tot stand komen van de volgende opdracht:

Besluit 4:

de commissie daarnaast op te dragen te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om, zo mogelijk samen met de kerken die aan het Meldpunt Seksueel Misbruik zijn verbonden, te werken aan bewustzijn, preventie en aanpak rondom het thema machtsmisbruik, en daarover met voorstellen te komen.

We hebben als commissie tijd nodig gehad om ons in te werken in het thema machtsmisbruik. We voelden ons er soms wat verlegen mee, omdat wij geen specifieke deskundigen op dit gebied zijn. Op meerdere momenten sinds de vorige synode hebben we overleg gehad met deskundigen in het kerkrecht en deskundigen rond het thema machtsmisbruik. We hadden hun input nodig om zelf verder te komen. We zijn dankbaar voor hun bijdragen, evenals voor het meedenken van de medewerkers van het Meldpunt.

Wij hebben diverse definities van machtsmisbruik/grensoverschrijdend gedrag aangereikt gekregen. Wij noemen deze hier als werkdefinities:

- *'Gebruik maken van positie en/of bevoegdheden [ten opzichte van iemand tot wie een vertrouwens- en/of gezagsrelatie bestaat], zonder dat daarbij een redelijk/legitiem belang bestaat of met het enkele doel om diegene(n) te schaden.'*
- *'Gedrag dat zich voordoet in een situatie van ongelijkwaardigheid, dat de ander schade op fysiek, mentaal, emotioneel of materieel vlak toebrengt.'*

In deze bijlage zetten we uiteen welke afwegingen er zijn, welke mogelijkheden en we komen met een denkrichting.

Maatschappelijk belang en de rol van het Meldpunt

Allereerst dient gezegd te worden dat wat er afgelopen jaren in de media naar voren is gekomen aan situaties van machtsmisbruik en andere vormen van grensoverschrijdend gedrag heeft bijgedragen aan een breed maatschappelijk draagvlak dat ook effect heeft op de kerken. Er is een groeiend besef dat we hier iets mee moeten en dit niet kunnen laten liggen! Het is begrijpelijk dat dan naar het Meldpunt Seksueel Misbruik wordt gekeken.

Er zijn ook allerlei argumenten waarom mensen met vragen en/of klachten over machtsmisbruik ook bij het Meldpunt terecht zouden moeten kunnen:

- Seksueel misbruik en machtsmisbruik hebben veel raakvlakken. Bij seksueel misbruik speelt machtsmisbruik ook een rol. De gevolgen kunnen vergelijkbaar zijn, evenals de schaamte bij slachtoffers om hierover te praten;
- Het is wenselijk dat een slachtoffer ergens terecht kan om extern, onafhankelijk en deskundig advies in te winnen, en eventueel hulp te krijgen van een instantie die ook iets voor elkaar kan krijgen. Een apart loket verkleint bovendien de kans dat klagers naar de burgerlijke rechter gaan;
- Van de vier landelijke meldpunten die er in Nederland zijn, hebben twee meldpunten (Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK en Stichting Evangelische Meldpunt, voorheen SGL) het bredere

onderwerp 'grensoverschrijdend gedrag' binnen hun takenpakket, daaronder valt ook machtsmisbruik. Als deze meldpunten wel klachten in behandeling kunnen nemen, zou dat voor ons 'eigen' Meldpunt ook tot de mogelijkheden moeten behoren;

- Het Meldpunt Seksueel Misbruik (en ook ons commissiewerk) zet in op preventie en bewustwording. Dit is ook nodig als het gaat om machtsmisbruik en andere vormen van grensoverschrijdend gedrag. Ook al is er voor slachtoffers een begaanbare weg om een klacht in te dienen door zich te richten tot de kerkenraad, het is nog maar de vraag of deze voldoende bescherming biedt, en ook laagdrempelig en bekend genoeg is;
- Interne Vertrouwenspersonen (IVP'ers) krijgen soms ook te maken met vragen over machtsmisbruik, en zij weten daar ook niet goed raad mee;
- Er wordt regelmatig contact gezocht met het Meldpunt Seksueel Misbruik m.b.t. vragen over machtsmisbruik.

Toch kleven er ook bezwaren aan het onderbrengen van dit onderwerp bij het Meldpunt:

- Seksueel Misbruik is een afgebakend onderwerp. Machtsmisbruik is dat in veel mindere mate, waardoor het ook ingewikkelder is om dit onder te brengen bij het Meldpunt, nog afgezien van de extra benodigde mankracht en financiële gevolgen.
- Binnen een ander kerkverband werd aanvankelijk gebruik gemaakt van de brede definitie 'machtsmisbruik'. Daar is later weer van afgezien. Er (b)leek het risico op aantrekkingskracht van notoire klagers met een (vermoedelijk) psychische achtergrond. Daar is een Meldpunt niet voor bedoeld. Bovendien kan het reguliere klachtadres (kerkenraad) hier voldoende in voorzien;
- Er is een reeds begaanbare weg om machtsmisbruik aan de kaak te stellen, zij het dat deze onbekender, en wellicht minder toegankelijk is dan de weg via het Meldpunt
- De IVP'ers die afgelopen jaren zijn aangesteld en getraind zijn minder 'thuis' in het onderwerp en daardoor ook minder goed voorbereid op het omgaan met situaties rondom machtsmisbruik.

In gesprekken die we met kerkrecht deskundigen hebben gevoerd werden zowel de voor- als ook de nadelen herkend van de oude situatie waarin een klager zich allereerst tot de eigen kerkenraad moet wenden, en vervolgens de mogelijkheid heeft om in beroep te gaan tegen een uitspraak bij de classis en synode. De vraag was of deze weg voldoende toegankelijk was voor slachtoffers. Waar vinden vermeende slachtoffers informatie over wat te doen bij machtsmisbruik? Wie helpt hen om machtsmisbruik te herkennen en kan hen adviseren bij het zetten van de juiste stappen?¹ Als het gaat om seksueel misbruik is er veel gedaan aan preventie en bewustwording, als het gaat om het onderwerp machtsmisbruik is dat maar nauwelijks het geval.

Ook is het de vraag in hoeverre de onafhankelijkheid is gewaarborgd.² In de gefuseerde NGK is er weliswaar een onafhankelijke landelijke commissie van beroep (dat is in onze ogen een verbetering), toch moet een klager zich in eerste instantie nog steeds richten tot de kerkenraad waarbinnen het machtsmisbruik mogelijk speelt of gespeeld heeft.

¹ Met name wanneer het machtsmisbruik vanuit of binnen een kerkenraad ervaren wordt, kan het voor slachtoffers een enorme drempel zijn om zich in eerste instantie tot diezelfde kerkenraad te moeten richten.

² Als nadeel van de kerkelijke weg binnen de kleine gereformeerde kerken wordt wel benoemd dat met het in beroep gaan op een meerdere vergadering weliswaar een derde, onafhankelijke partij in het spel komt, maar dat er desondanks ook wel loyaliteit richting een gemeente/predikant/kerkenraad kan zijn.

Ten slotte kan men zich afvragen of er binnen een kerkenraad altijd voldoende expertise aanwezig is om klachten af te handelen. Net als seksueel misbruik vraagt machtsmisbruik óók om een bepaalde expertise.³

Vervolg: expertise van deskundigen

Om ons verder te kunnen bezinnen heeft CSMKR met het samenwerkingsverband op 21 september 2022 een kleine conferentie georganiseerd rondom het onderwerp machtsmisbruik. Een aantal gastsprekers leverden een bijdrage vanuit hun eigen expertise, enerzijds op het gebied van kerkrecht, anderzijds op het gebied van machtsmisbruik.

De uitkomst van de bijeenkomst op 21 september 2022, is als volgt samen te vatten:

- De handelingsverlegenheid bij kerkenraden, vertrouwenspersonen en mogelijke slachtoffers wordt in de breedte van de kerken gedeeld en herkend. Hoewel er mogelijkheden zijn, laat de toegankelijkheid, onafhankelijkheid en (juridische) deskundigheid vaak te wensen over. De route waarbij een klager via een kerkenraad misbruik aanklaart functioneert in de praktijk niet goed;
- Vanuit de samenleving (en vanuit de kerken zelf, vgl. ND 28 november 2022, interview met ds. Willem Smouter) klinkt er een roep om werk te maken van het onderwerp machtsmisbruik, met name door de vele 'zaken' die in de media breed worden uitgemeten. Ten opzichte van veel organisaties loopt de kerk achter in goed beleid rondom machtsmisbruik en grensoverschrijdend gedrag in bredere zin;
- Als het gaat om integriteit wordt in de nieuwe kerkorde (art. B21) verwezen naar de gedragscode. Hoe de tekst van deze gedragscode ook wordt geformuleerd, vele andere vormen van grensoverschrijdend gedrag dan alleen seksueel misbruik zullen genoemd worden. De wens bestaat dat ook wanneer er sprake is van een andere vorm dan seksueel misbruik men zich tot het Meldpunt zou kunnen richten;
- Bewustwording en preventie zou ook een bredere scope van het Meldpunt verantwoorden;
- Dat machtsmisbruik minder afgebakend is dan seksueel misbruik is een extra reden om kerkenraden hierin te ondersteunen. In de praktijk zijn zaken soms ingewikkeld en lopen er allerlei belangen door elkaar heen. Signalen zijn er vaak al langere tijd, maar worden uit handelingsverlegenheid soms (onbewust) genegeerd;
- 'Notoire klagers' zijn soms nodig zijn om de lakens op te schudden en zicht te geven op routes, procedures en regelingen. Een loket kan voorkomen dat zaken uit de hand lopen.

Op basis van de uitkomsten van deze avond en het werk dat daaraan vooraf is gegaan, staan wij als CSMKR het volgende voor. We willen graag

- investeren in een bredere aanpak en preventie (via Meldpunt en toerusting vertrouwenspersonen);
- via een regeling klagers m.b.t. andere vormen van grensoverschrijdend gedrag de mogelijkheid bieden om zich te richten tot een klachtencommissie (vergelijkbare weg als bij seksueel misbruik);
- meer helderheid bieden over de vraag waar een klager of kerkenraad terecht kan voor advies, kennis of vragen.

³ Sommigen deskundigen wijzen erop dat het ook in het geval van machtsmisbruik heel helpend kan zijn om een 'uitspraak' te hebben in de vorm van een bindend advies waar alle partijen het mee te doen hebben. Waar zo'n uitspraak door een klachtencommissie uitblijft, kan een vermeende zaak jarenlang voortduren, met alle spanning die dat in een gemeente met zich meebrengt.

Samenwerkingsverband en het Meldpunt

Ook binnen het samenwerkingsverband merken we dat het draagvlak toeneemt om iets met dit onderwerp te doen, zij het dat niet ieder kerkverband op hetzelfde punt is aanbeland in het gesprek hierover.

Vanuit het Meldpunt zelf is er ook een verlangen gegroeid naar een betere oplossing voor klachten m.b.t. machtsmisbruik. Bovendien is er vanuit het Meldpunt de wens om meer vanuit het perspectief van het slachtoffer/de klager te kijken. Vanuit dit perspectief komen nog de volgende aandachtspunten naar voren. Soms is bescherming nodig tegen aangerichte schade door goedbedoelde onkundige/niet neutrale procesafhandeling in de huidige kerkelijke routes.

Mogelijk is een onderscheid helpend tussen klachtenopvang, klachtenbegeleiding en klachtenbehandeling. Zoals het Meldpunt zelf ook geen klachten in behandeling neemt, maar klagers wel begeleidt en een verdere route wijst, zou dit ook in het geval van andere vormen van grensoverschrijdend gedrag mogelijk moeten zijn. De begeleiding kan in de praktijk verschillend uitpakken zoals mediation, hulp bij het indienen van een klacht, een adviesgesprek, en soms volstaat ook het bieden van een luisterend oor.

Denkrichting

Op basis van bovenstaande punten hebben wij als CSMKR een denkrichting uitgewerkt, die we graag aan de synode voorleggen. Ons uitgangspunt daarbij is dat het voor een vermeend slachtoffer laagdrempelig moet zijn om hulp te vragen.⁴ Wij denken hierbij aan een loket waar iemand terecht kan voor hulp, maar ook voor informatie, zicht op mogelijkheden, ondersteuning etc.

Rol van het Meldpunt en een klachtenfunctionaris

In onze denkrichting fungeert het Meldpunt ook als loket voor klachten of meldingen die niet van seksuele aard zijn. De medewerkers van het Meldpunt bieden een luisterend oor en verwijzen eventueel door naar een klachtenfunctionaris.⁵

Een klachtenfunctionaris is iemand die als onafhankelijk procesbegeleider opereert. Deze kan advies geven, uitvragen wat het doel is van de klager, een groepsproces begeleiden, en eventueel ook helpen bij het indienen van een klacht. De klachtenfunctionaris doet zelf geen uitspraak, maar kan wel een mediation rol vervullen. Hij heeft dus een bemiddelende functie en is oplossingsgericht. Een bijkomend voordeel is dat de klachtenfunctionaris snel kan schakelen, waar een traject bij een klachtencommissie zomaar enkele maanden in beslag kan nemen.⁶

Van de bovengenoemde drieslag – klachtenopvang, klachtenbegeleiding en klachtenbehandeling – houdt de klachtenfunctionaris zich dus bezig met klachtenbegeleiding.

Een betaalde kracht behoort tot de mogelijkheden. De kosten hiervan zullen berekend en afgewogen moeten worden. Een alternatief is het aanstellen van meerdere (vrijwillige) klachtenfunctionarissen,

⁴ We maken hierbij gebruik van inzichten uit de zorgsector. Voorheen was het in de zorgsector alleen mogelijk om bij een klachtencommissie je klacht neer te leggen. De hoge drempel, juridische insteek en intensieve manier om met een klacht om te gaan weerhielden mensen ervan om hier werk te maken. De wetgever heeft aangedrongen op een zo laag mogelijke drempel. Als kerken willen we dit voorbeeld volgen. (Bron: CBKZ, Centraal Bureau Klachtenmanagement in de Zorg). Naar onze overtuiging is het beter om niet direct een klacht in te kunnen dienen maar eerst te kijken of het mogelijk is te onderzoeken of je weer nader tot elkaar zou kunnen komen. Mogelijk valt het aantal klachten dat daadwerkelijk ingediend wordt in de praktijk mee.

⁵ Er is een duidelijk onderscheid tussen een klachtenfunctionaris en een vertrouwenspersoon. De vertrouwenspersoon is iemand die je in vertrouwen neemt als je ergens mee zit. Als partijdige persoon trekt de vertrouwenspersoon vervolgens met je op. Een klachtenfunctionaris is iemand die als onafhankelijk procesbegeleider functioneert.

⁶ In de zorg is gebleken dat de afstand tussen klagers/melders en een formele klachtencommissie erg groot/te groot bleek. De aantallen ingediende klachten waren erg laag. Bovendien spreekt een klachtencommissie een juridisch oordeel uit en richt zich daarbij niet, althans niet primair, op een oplossing en herstel van relatie.

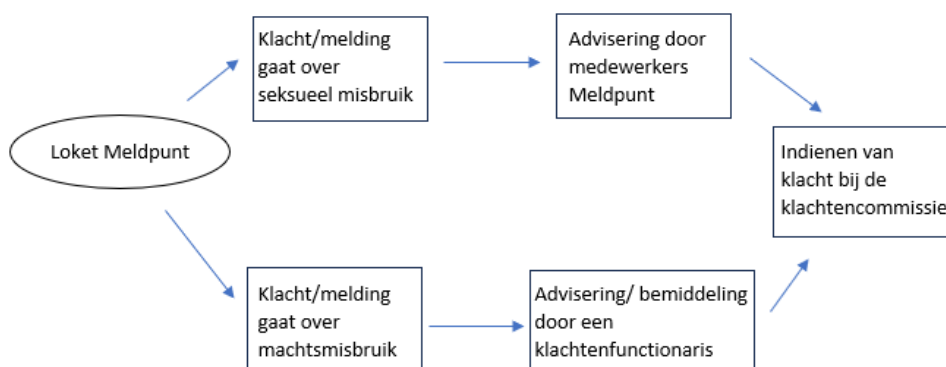
bijvoorbeeld per regio. Of deze functie nu betaald of vrijwillig wordt uitgevoerd, van groot belang is een goede training en deskundigheid.

Wanneer de klager ervoor kiest om hulp in te schakelen, adviseert de klachtenfunctionaris op basis van zijn/haar expertise in overleg met de klager over mogelijke stappen. Er zijn dan verschillende routes mogelijk, te weten:

- De route zoals beschreven in hoofdstuk F van de kerkorde. Hierbinnen functioneert een onafhankelijk landelijk College voor het kerkelijk beroep;
- Hulp vanuit de Interkerkelijke Commissie Geschilbehandeling (ICG)⁷;
- Het indienen van een klacht bij de klachtencommissie van het Meldpunt.

De routes via de ICG en het College voor het kerkelijk beroep bespreken we hier verder niet.

Wanneer het uiteindelijk tot het indienen van een klacht komt bij de klachtencommissie, kan deze op eenzelfde wijze behandeld worden als een klacht die betrekking heeft op seksueel gedrag. Mogelijk is er een uitbreiding nodig van het aantal mensen dat beschikbaar is in een poule van vrijwilligers om plaats te nemen in een klachten- of beroepscommissie. Ook dient de klachtenregeling hierop aangepast te worden.

Figuur 1: Stroomschema - Contact Meldpunt

Kanttekeningen

Op dit moment voert CSMKR binnen het samenwerkingsverband het gesprek over de mogelijkheid om een of meerdere klachtenfunctionarissen aan te stellen. Ook hebben wij diverse deskundigen gevraagd om feedback op deze denkrichting. In grote lijnen kan gesteld worden dat deskundigen deze denkrichting van harte ondersteunen. Daarbij worden de volgende kanttekeningen gemaakt:

- Een klachtenfunctionaris die solistisch te werk gaat kan kwetsbaar zijn als het gaat om beïnvloeding, of problemen ondervinden wanneer een klager het niet eens is met zijn/haar werkwijze en advies;
- Wanneer er voor een vermeend slachtoffer verschillende routes denkbaar zijn, wie of wat bepaalt dan voor welke route gekozen wordt? Concurrentie tussen de verschillende routes dient vermeden te worden;

⁷ Zie voor meer informatie over doelstelling en werkwijze: <https://www.steunpuntkerkenwerk.nl/begeleiding-kerkenwerk/conflict/interkerkelijke-commissie-geschiloplossing/>

- Deskundigheid en professionaliteit zijn een voorwaarde voor het goed functioneren van een klachtenfunctionaris;
- Een vrij kritische reactie betreft de rechtstreekse ingang bij de klachtencommissie, omdat de kerkenraad hierbij gepasseerd wordt. Dit is in strijd met de inzet van de kerken om de formele eerste stap van bezwaar via de kerkenraad te laten lopen. Alleen bij seksueel misbruik is hier een uitzondering op gemaakt. Bovendien brengt dit het risico mee dat zaken die bij het College van kerkelijk beroep thuis horen onder het mom van machtsmisbruik naar de klachtencommissie gaan.

Toerusting en preventie

In de toerusting en preventie investeert het Meldpunt in meer aandacht voor het onderwerp machtsmisbruik (bijvoorbeeld via communicatie met vertrouwenspersonen via de nieuwsbrief, jaarlijkse toerustingsdag, specifieke aandacht tijdens training of opfriscursus voor vertrouwenspersonen, etc.)

Als voordelen van deze verbreding ten opzichte van de huidige stand van zaken zien wij:

- Brede inzetbaarheid van het Meldpunt, we maken hierbij gebruik van reeds aanwezige kennis bij en bekendheid van het Meldpunt;
- De verbreding is meer gericht op slachtoffers doordat er meer nadruk ligt op laagdrempeligheid, onpartijdigheid en onafhankelijkheid;
- Als kerken laten we richting de samenleving zien dat we ons bewust zijn van meerdere vormen van grensoverschrijdend gedrag en dit willen tegengaan;
- De verbreding betekent een tegemoetkoming voor die kerkenraden die zich handelingsverlegen voelen.

Het Meldpunt functioneert in deze opzet als loket voor zowel seksueel misbruik als machtsmisbruik of andere vormen van grensoverschrijdend gedrag. In de advisering kan het de focus op seksueel misbruik behouden.

Kosten

Op dit moment is het lastig om aan te geven wat de kosten zullen zijn voor de uitbreiding die wij voorstaan. In ieder geval denken wij aan de volgende kostenposten.

Eenmalig

- ontwikkelingskosten voor materiaal t.b.v. preventie en bewustwording voor het Meldpunt
- advies, bijstand en betrokkenheid bij het ontwikkelen van een cursus, die specifiek past in onze kerkelijke context;
- het volgen van een cursus/training door de beoogde klachtenfunctionarissen;

Jaarlijks

- intervisiebijeenkomsten voor de klachtenfunctionarissen;
- begeleiding en helpdesk voor de klachtenfunctionarissen;
- extra uren voor de medewerkers van het Meldpunt.

Bijvoorbeeld driejaarlijks

- toerusting nieuwe klachtenfunctionarissen;
- bijscholing.

Op basis van een grove schatting van één van onze adviseurs, is bij de eenmalige kosten te denken aan een bedrag van ongeveer 20.000 euro.

Helder is dat de financiële kant van ons voorstel nog om doordiening, afstemming en uitwerking vraagt.

Concept besluittekst

In het verder uitwerken van dit voorstel zijn we mede afhankelijk van de andere kerken die zijn aangesloten bij het Meldpunt Seksueel Misbruik. Samen met hen willen we verdere stappen zetten, en vragen we u om dit te ondersteunen door middel van een nieuwe opdracht:

(Besluit 3:)

- a. de commissie op te dragen de genoemde denkrichting verder uit te werken, waarbij getracht wordt het draagvlak binnen het samenwerkingsverband te versterken voor het toekennen van een loketfunctie voor het Meldpunt waar het gaat om machtsmisbruik en andere vormen van grensoverschrijdend gedrag;
- b. hierbij in goed overleg te treden met de Interkerkelijke Commissie Geschilbehandeling (ICG) en commissie kerkelijke adviezen (CKA) voor afstemming;
- c. voorstellen voor te bereiden, met begroting, om tot implementatie over te gaan;
- d. en de implementatie zo goed mogelijk voor te bereiden.